

1. Élete, korszakai

Gyerekkora

- 1776-ban született Hetyén (ma Egyházashetye) középbirtokosi család egyetlen gyerekeként
- Mivel gyenge és beteges gyerek volt, apja sokáig alig tanította
- 13 éves korában a soproni líceumba került, ahonnan ét hét év után katonának szökött
- 1795-ben végleg abbahagyta a tanulást, összeveszett az apjával
- 1804-ben feleségével (Dukai Takách Zsuzsanna) Niklára költözött

Definíciók

- óda – fennkölt, magasztos tárgyú, bonyolult felépítésű lírai műfaj
- elégia – időmértékes verselésben írt, emlékező, melankolikus műfaj

A Költői pályafutásának kezdete: első korszak (–1808)

- Korszakait, illetve azok stílusait nehéz, és ezidáig nem is sikerült pontosan meghatározni, mivel:
 - alkotásait hosszan csiszolgatta, sokszor átírta
 - a keletkezés időpontját nem jelezte
- Kisnemesként sokáig csak titokban írt, mígnem Kis János celldömölki lelkész barátja rajta nem kapta, és pár versét el nem küldte Kazinczynak, aki méltányolta őket (1803)
- Az ebben a korszakban született versei:
 - Horatius művei alapján, időmértékes, tanító ódák (pl. A magyarokhoz, Osztályrészem, Horác)
 - Német szentimentális hatásra hangsúlyos mértékben írt, rímes dalok (pl. Az esthajnalhoz)
 - Elvont, képszerű elégiák, melyben szembeállítja az eszményt, tökéletességet a valósággal (pl. A közelítő tél)
- A két fő stílusa egész pályáját végigkísérte, eleinte klasszicista (ld. tanító ódák), később romantikus (ld. elégiák) vonások jelentek meg műveiben

B Berzsenyi bekapcsolódik az irodalmi életbe: második korszak (1808–1817)

- Mikor 1808-ban Berzsenyi elküldte 77 versét Kazinczynak véleményezésre és segítséget kért kiadásukhoz, hosszan tartó levelezés indult meg kettőjük között
- Berzsenyira nagy hatással volt a kapcsolatuk, érdeklődni kezdett az irodalmi élet, a felvilágosodás irányába
- 1810-ben Pestre látogatott, ahol találkozott Kazinczy íróbarátaival (pl. Kölcsey Ferencsel, Szemere Pállal), de nem voltak szimpatikusak egymásnak
- Verseinek első kiadása 1813-ban jelent meg, második kötete három évvel később. Ezekben:
 - hosszabb, szabad gondolatmenetű episztolákat és
 - a gondolatmenetet tömören kifejező epigrammákat írt
- Bölcselkedő, tanító szándékú verseivel ismét a klasszicizmus felé vette az irányt

Definíciók

- episztola – valóságos, megnevezett személyhez írt verses levél
- epigramma – két részre osztható, rövid, csattanós, tanulságos költemény

C Bírálat és felelet: harmadik korszak (1817–1836)

- A Tudományos Gyűjtemény 1817-es egyik számában Kölcsey recenziót (kritikát) jelentetett meg, ami Berzsenyi költészetét számos ponton bírálta
- Berzsenyi úgy gondolta, Kazinczy áll a támadás mögött, és indulatos választ írt, de az újság azt nem közölte le
- Ezek után nemigen írt verset, inkább tanulmányokat, hogy érdemben válaszolasson a kritikára

- A kevés vers közül, amit írt, **ars poeticái** emelhetők ki (pl. A poézis hajdan és most), melyek **antik görög hatásra klasszicista** vonásokat mutatnak
- Végül **1825**-ben jelentette meg **választát** (Észrevételek Kölcsey recensiórája), amiben Kölcsey klasszicista szempontból írt bírálatát a **romantika szempontjából** próbálja megcáfolni
- A Tudományos Akadémia **1830**-ban első vidéki rendes tagjának választotta
- **Halála** után (**Nikla, 1836**) Kölcsey engesztelő emlékbeszéddel tisztelgett emlékének

Definíciók

- ars poetica – oktató szándék nélküli, a költő és a költészet kapcsolatáról szóló verses mű
- recenzió – bírálat, kritika

2. Stíluszintézis, Horatio követése

- Korszakaiban eltérő mértékben, de általában **egyszerre van jelen a két stílus**, a klasszicizmus és a romantika
- Tipikus **klasszicista** jelek:
 - az első időkben írt **rímtelen időmértékes versek** és a horatius hagyománya alapján kialakított **strófahasználat**
 - Berzsenyi viszont nem csak szerkezetben, de **mondanivalójában, szemléletében is Horatiust követi**:
 - Törekszik a szélsőségektől mentes, **kiegyensúlyozott** magatartásra
 - Keresi az **arany középutat**
 - a versszerkezetekben az általánostól az egyediig, vagy fordítva történő logikai ívelés
 - az epigrammákban és episztolákban jelen lévő **tanító szándék**

Alkaioszi strófa

U—U—U II —UU—UU

U—U—U II —UU—UU

U—U—U—U—U

—UU—UU—U—U

nagy alkaioszi sor (alkaioszi tizenegyes)

nagy alkaioszi sor (alkaioszi tizenegyes)

ötödféles jambikus sor (alkaioszi kilences)

kis alkaioszi sor (alkaioszi tízes)

Verslábak

U— jambus

—U trocheus

UU pirrichius

— — szpondeus

- Ezzel szemben a **romantika** szellemére jellemző:
 - Berzsenyi műveinek **érzelmi túlfűtöttsége**, az **eszményi teljesség utáni vágy**
 - a **személyiség** előtérbe kerülése
 - a rengeteg **metafora** használata, melyek nem logikai úton kapcsolódnak egymáshoz, inkább csak a költő fantáziájában kapcsolódnak össze

3. Műveinek elemzése

A magyarokhoz (I.) (1810)

Lásd: 10-es szöveggy. 114.–115. oldal

- Műfaja: **közösségi óda**, melyben a **magyarság sorsát** tárgyalja
- Verselés: a verselő saját **maga is a megszólított nemzet tagja**
- **Tartalma**:
 - (A) Első részében (**1.–6. versszak**) **összehasonlítja a múltat és a jelen**:
 - **A múlt**:
 - **dicső**, hiszen még a külső (tatár, török) és belső konfliktusok ellenére is **talpon maradt az ország**
 - **A jelen**:
 - már az elején kijelenti, hogy **hanyatló**, erkölcsi romlásnak indult, de **a romlás nem megállíthatatlan** (ld. Buda példája)
 - (B) **Tölgypéldázatával (7.–10. versszak)** azt jelzi, minden **ország pusztulásának első lépése az erkölcsi romlás**, és ez sokkal nagyobb veszély, mint a külső és belső támadások
 - (C) A helyes virtus bemutatására **történelmi hős vezetőket hoz fel példaként (11.–12. versszak)**, Atilát, Árpádot és Hunyadi Jánost

(D) A záró két versszakban (13.–14.) filozófiai jóslatot tesz: az idő forgásával minden birodalom ledől, a történelem ismétli önmagát, a nemzetek nem tehetnek valójában saját sorsukért semmit, mivel mind a szerencsére vannak bízva

- Stílusa: **klasszicista szerkezet** (rímtelen, **alkaioszi versszakok** (ld. fent)), **tanító jelleg**, **néhány romantikus jegy** (indulatos érzelmesség, elégikus, patetikus hangnem)

Osztályrészem (1799 k.)

Lásd: 10-es szöveggy. 117. oldal

- Műfaja: **óda**
- Verselés: időmértékes, **szapphói strófa**
- Tartalma: Berzsenyi az életutat egy veszélyes tengeri hajóúthoz azonosítja, aminek ő a közepéhez érkezett, vagyis **felőtt**. A versben a múltat és jövőjét hasonlítja össze (**idő- és értékszembesítés**).
- **Három részre osztható:**
 - Az **első két versszakban** a Horatiótól (Licinius Murenához) kölcsönzött **hajómotívum**on mutatja be, hogy révbe ért, felőtt ("Levonom vitorlám", "levonom hajómat")
 - Innen már csak **békét és nyugalmat keres** az eddigi "heves ifjú" élete után
 - **Ifjuságát lezárnak tekinti** (E/3-ben is beszél róla)
 - A **3–5. versszakban** először leszögezi, hogy helyzete nem tökéletes, de utána mégis örömhimnuszt zeng vagyonáról
 - Ebből rájöhethünk, hogy az átlagos életvitelbe való **beilleszkedés csak látszat**, és a költő **nincs is megelégedve helyzetével**
 - A **záró két versszakban** hívja a múzsáját (Camonea), és már nem vagyoni, hanem **lelki boldogságáról** ír
 - a múzsa és a költészet segítségével a "vadon tájék"-ot, "kies szőlő"-t "kiderült viránnyá" változtatja, vagyis **a versben vázolt eszményi világ nem egyenlő a valósággal**
 - kiderül, hogy Berzsenyi szerint az ideálok, a tökéletesség nem létezik a való életben, önámítás marad

A közelítő tél (1804–1808 k.)

Lásd: 10-es szöveggy. 121.–122. oldal

- Műfaja: **elégia**
- Verselés:
 - **klasszicista szerkezet**: antik görög rímtelen verselés (aszklepiadészi strófa), viszont
 - **romantikus tartalom**: múlt utáni vágyakozás, személyesség
- Tartalma: Berzsenyi végigpásztázza a **télbe forduló őszi tájat**, és az elmúlt, eseménydús tavasz-nyáron siránkozik
- **Három részre osztható:**
 - Az **első három versszakban** hagyományos tájleíró versnek tűnik a mű
 - a közelítől (ligetek) a távoliig (szőlőshegy) **végignéz a kipusztult tájon**, felsorolja azt a sok mindent, ami még nyáron ott volt (pl. madarak)
 - **sok tagadószóval**, ellentétes színhatásokkal (sárga-barna — zöld-kék-vörös), hangutánzó, hangulatfestő szavakkal, **szinezteziás képekkel** teremt **vesztettségérzetet**
 - A **negyedik versszakban** ebből a látványból **általános következtetést** von le: a múlékonyág és romlékonyág, a "szárnyas idő" állandó dolog
 - Az **utolsó két versszakban** ezt a múlandóságot már magára érti, **megjelenik a személyesség** (romantika!). Szembeállítja saját fiaialkorát és a lelki öregségét

Definíció

szinezteziá – (gör. "összeérzés") több egyszerre érvényesülő érzéki hatás (pl. látás+hallás) egyszerre történő kifejezése

Napoleonhoz (1814)

Lásd: 10-es szöveggy. 123. oldal

- Műfaja: **epigramma**
- Verselés: időmértékes **disztichon** (hexameter + pentameter), ld. az első oldal közepén az epigramma definícióját
- Témája: lelkesedve ír Napoleon bukásáról, elítéli a császárt, akiért kezdetben odavolt

- **Ellentétre épül**, két részre osztható:
 - Az **első négy sor** Napoleon pozitív megítélését, **népszerűségét mutatja be**
 - Az **ötödik sorban** leírja a császár bukásának okát: a **nép szabadságvágyát saját akarata alá vetette**
 - A **6.–8. sorban** megjósolja Napoleon büntetését, melyet ugyan az a nép fog kiróni rá, amely az egekbe emelte

Episztolák

Vitkovics Mihályhoz (1815 k.)

[Lásd: 10-es szöveggy. 123.–126. oldal](#)

- Műfaja: **episztola** (ld. a definíciót az első oldal közepén)
- Verselés: időmértékes, ötöd- és hatodfeles jambusok
- Témája: Berzsenyi olvasott valami folyóiratban egy episztolát, amit Vitkovics Mihály írt Horvát Istvánnak a vidéki élet szépségeiről. Ezek után Berzsenyi – akit az égvilágon senki se kérdezett – írt egy **episztolát Vitkovicsnak, hogy mennyivel jobb városban élni.**

A Pesti Magyar Társasághoz (1815 k.)

[Lásd: 10-es szöveggy. 127.–129. oldal](#)

- Műfaja: **episztola** (jézi!)
- Verselés: időmértékes
- Témája: a felvilágosodás eszmerendszerét hirdeti, **valláskritikát** fogalmaz meg